

Bērnu tiesību konvencija

Izpl.: vispārēja
2016. gada 20. jūlijā

Oriģināls: angļu valodā

Bērnu tiesību komiteja

Vispārējais komentārs Nr. 19 (2016) par valsts budžeta izstrādi bērnu tiesību īstenošanai (4. pants)

I. Ievads	3
A. Priekšvēsture.....	4
B. Pamatojums.....	5
C. Mērķis	6
II. Konvencijas 4. panta juridiskā analīze attiecībā pret valsts budžetu	6
A. “Dalībvalstis veic”	6
B. “visus attiecīgos likumdošanas, administratīvos un citus pasākumus”	7
C. “lai īstenotu šajā konvencijā atzītās tiesības”	7
D. “Attiecībā uz ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām dalībvalstis šādus pasākumus veic, maksimāli izmantojot to rīcībā esošos resursus”	9
E. “un, ja nepieciešams, īstenojot starptautisku sadarbību”	10
III. Konvencijas un valsts budžeta izstrādes vispārējie principi.....	10
A. Tiesības uz nediskriminēšanu (2. pants).....	11
B. Bērna intereses (3. pants).....	11
C. Tiesības dzīvot, izdzīvot un attīstīties (6. pants).....	12
D. Tiesības tikt uzklautam (12. pants).....	12
IV. Valsts budžeta izstrādes principi bērnu tiesību īstenošanai.....	13
A. Efektivitāte	13
B. Lietderība	14
C. Vienlīdzība.....	14
D. Pārredzamība	14
E. Ilgtspējība.....	14
V. Bērna tiesību īstenošana valsts budžetā.....	14
A. Plānošana	15
B. Pieņemšana	19
C. Izpilde	20
D. Pārbaude	21
VI. Vispārējā komentāra izplatīšana.....	23

I. Ievads

1. Bērnu tiesību konvencijas 4. pantā ir teikts:

Dalībvalstis veic visus attiecīgos likumdošanas, administratīvos un citus pasākumus, lai īstenotu šajā konvencijā atzītās tiesības. Attiecībā uz ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām dalībvalstis šādus pasākumus veic, maksimāli izmantojot to rīcībā esošos resursus un, ja nepieciešams, īstenojot starptautisku sadarbību.

Šis vispārējais komentārs ir sagatavots, lai palīdzētu dalībvalstīm īstenot 4. pantu saistībā ar valsts budžetu. Šajā vispārējā komentārā ir identificēti dalībvalstu pienākumi un sniegti ieteikumi attiecībā uz to, kā īstenot Konvencijā paredzētās tiesības, jo īpaši neaizsargātu bērnu tiesības, efektīvi, lietderīgi, vienlīdzīgi, pārredzami un ilgtspējīgi pieņemot ar budžetu saistītus lēmumus.

2. Tā kā Konvencijas 4. pants ir saistīts ar visām bērna tiesībām un valsts budžets var ietekmēt to īstenošanu, šis vispārējais komentārs attiecas uz Konvenciju un tās fakultatīvajiem protokoliem. Tajā dalībvalstīm sniegts satvars, lai nodrošinātu, ka valsts budžets palīdz īstenot minētās tiesības, bet III sadaļā sniegta Konvencijas 2., 3., 6. un 12. pantā minēto vispārējo principu analīze.

3. Šajā vispārējā komentārā “bērns” vai “bērni” ir visas personas neatkarīgi no dzimuma, kuras ir jaunākas par 18 gadiem un kuru tiesības tieši vai netieši pozitīvi vai negatīvi ietekmē vai var ietekmēt ar valsts budžetu saistīti lēmumi. “Neaizsargāti bērni” ir tie, attiecībā uz kuriem pastāv īpašs risks, ka to tiesības varētu tikt pārkāptas, piemēram (bet ne tikai), bērni ar invaliditāti, bērni, kuri ir bēgļi, bērni, kuri pārstāv kādu mazākumtautību, bērni, kuri dzīvo nabadzībā, bērni, kuri ir nodoti alternatīvajā aprūpē, un bērni, kuri nonākuši konfliktā ar likumu.

4. Šajā vispārējā komentārā piemēro šādas definīcijas:

- a) “budžets” ir valsts ieņēmumu mobilizācija, budžeta asignējums un valsts izdevumi;
- b) “pienākums īstenot” attiecas uz dalībvalstu pienākumiem, kas minēti tālāk 27. punktā;
- c) “Konvencijas vispārējie principi” ir III sadaļā minētie principi;
- d) “budžeta principi” ir IV sadaļā minētie principi;
- e) “tiesību akti” ir visi starptautiskie, reģionālie, valsts un vietēja mēroga līgumi un/vai tiesību akti par bērnu tiesībām;
- f) “politikas nostādnes” ir valsts politika, stratēģijas, normas, vadlīnijas un paziņojumi, tostarp to mērķi, uzdevumi, rādītāji un sasniegtie rezultāti, kas skar vai var skart bērna tiesības;
- g) “programmas” ir regulējums, saskaņā ar kuru dalībvalstis izvirza sasniedzamos tiesību aktu un politikas nostādņu mērķus. Minētās programmas var tieši vai netieši ietekmēt bērnus, piemēram, ietekmējot konkrētas bērna tiesības, valsts budžeta izstrādes procesus, infrastruktūru un darbu;
- h) “vietējais līmenis” ir administratīvais līmenis vai līmeņi, kas ir zemāki par valsts līmeni, piemēram, reģionu, provinču, apgabalu vai pašvaldību līmenis.

5. Vispārējā komentāra I sadaļā izklāstīta tā priekšvēsture, pamatojums un mērķi. Tālāk II sadaļā sniegta 4. panta juridiskā analīze attiecībā pret valsts budžetu. III sadaļā skaidroti Konvencijas vispārējie principi šajā kontekstā. IV sadaļa atvēlēta jautājumam par valsts budžeta izstrādes principiem. V sadaļā skatīts, kā valsts budžets palīdz īstenot bērna tiesības.

VI sadaļā sniegta vadlīnijas vispārējā komentāra izplatīšanai.

A. Priekšvēsture

6. Šā vispārējā komentāra pamatā ir Vispārējais komentārs Nr. 5 (2003) “Konvencijas par bērnu tiesībām vispārējie īstenošanas pasākumi”, kurā teikts, ka koncepcija “vispārējie īstenošanas pasākumi” ir sarežģīta un ka Komiteja laika gaitā varētu sagatavot izvērstākus vispārējos komentārus par atsevišķiem minētās koncepcijas aspektiem.¹ Viens no tiem ir valsts budžeta izmantošana. Tāpat šā vispārējā komentāra pamatā ir vispārējo diskusiju diena, ko Komiteja rīkoja 2007. gadā, skatot jautājumu par valstu pienākumu attiecībā uz resursiem bērna tiesību īstenošanai.

7. Šā vispārējā komentāra pamatā ir vairākas Apvienoto Nāciju Organizācijas rezolūcijas un ziņojumi, kuros izklāstīti budžeta izstrādes principi no cilvēktiesību skatpunkta, tostarp:

a) Cilvēktiesību padomes rezolūcija Nr. 28/19 labākiem ieguldījumiem bērna tiesībās² un pirms rezolūcijas sagatavotais Apvienoto Nāciju Organizācijas augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos ziņojums “Pretī labākiem ieguldījumiem bērna tiesībās” (A/HCR/28/33). Minētajos dokumentos skatīts jautājums par valsts politikas lomu, resursu mobilizāciju, pārredzamību, pārskatbildību, līdzdalību, asignējumiem un līdzekļu izlietojumu, bērnu aizsardzības sistēmām, starptautisko sadarbību un turpmākiem pasākumiem attiecībā uz ieguldījumiem bērnos;

b) Ģenerālās asamblejas rezolūcija Nr. 67/218 par pārredzamības, līdzdalības un pārskatbildības veicināšanu fiskālajā politikā, kurā uzsvērts, ka ir jāuzlabo fiskālās politikas kvalitāte, efektivitāte un lietderība, un kurā dalībvalstis tiek mudinātas pastiprināt centienus uzlabot pārredzamību, līdzdalību un pārskatbildību fiskālajā politikā.

8. Tāpat šā vispārējā komentāra pamatā ir Komitejas apspriedes ar dalībvalstu, Apvienoto Nāciju Organizācijas un nevalstisko organizāciju pārstāvjiem, bērniem un individuālajiem ekspertiem apsekojumos, sanāksmēs un reģionālajās apspriedēs Āzijā, Eiropā, Latīņamerikā un Karību jūras reģiona valstīs, Tuvajos Austrumos un Ziemeļāfrikā, kā arī Subsahāras Āfrikā. Turklāt šā vispārējā komentāra pamatā ir starptautiska mēroga apspriedes ar 2693 bērniem no 71 valsts³, un šīs apspriedes tika veiktas ar tiešsaistes apsekojuma starpniecību, mērķa grupās un reģionālajās apspriedēs Āzijā, Eiropā un Latīņamerikā. Apspriedēs piedalījās dažāda vecuma zēni un meitenes, kuriem raksturīgas dažādas spējas, sociālekonomiskie apstākļi, valoda, etniskā piederība, skolas apmeklētība, pieredze saistībā ar pārvietošanu un pieredze budžeta plānošanā ar bērnu līdzdalību. Šo bērnu vēstījums valsts budžeta lēmumu pieņēmējiem bija šāds:

a) plānojiēt rūpīgi. Budžetā ir jāparedz pietiekami daudz līdzekļu, lai nodrošinātu, ka tiek īstenotas visas bērnu tiesības;

b) jūs nevarēsiet ieguldīt mūsos, ja nejautāsiet mums, kur vajadzētu ieguldīt! Mēs zinām, un jums ir jājautā;

c) neaizmirstiet savu budžetu attiecināt arī uz bērniem ar īpašām vajadzībām;

d) tērējiet naudu taisnīgi un gudri. Netērējiet mūsu naudu bezjēdzīgām lietām – rīkojieties

¹ Sk. Vispārējā komentāra Nr. 5 priekšvārdu.

² Rezolūciju pieņēma bez balsojuma.

³ *Laura Lundy, Karen Orr un Chelsea Marshall*, “Towards better investment in the rights of the child: the views of children” [Pretī labākiem ieguldījumiem bērna tiesībās: bērnu uzskati], *Centre for Children’s Rights* (Bērnu tiesību centrs), Karalienes universitāte, Belfāsta un *Child Rights Connect Working Group on Investment in Children* (*Child Rights Connect* darba grupa jautājumā par ieguldījumiem bērnos), 2015.

prasmīgi, ietaupiet līdzekļus;

e) ieguldījums bērnos ir ilgtermiņa ieguldījums, un tam ir liela atdeve, tāpēc neaizmirstiet to;

f) lai nodrošinātu mūsu tiesības, ir svarīgi ieguldīt līdzekļus arī mūsu ģimenēs;

g) novērsiet jebkādu korupciju;

h) atzīstiet visu iedzīvotāju – gan gados jaunu, gan gados vecu – tiesības, ieklausoties cilvēku viedoklī par pārvaldības aspektiem;

i) valdībai vajadzētu rīkoties atbildīgāk un būt pārredzamākai;

j) publiskojiet informāciju par līdzekļu izlietojumu;

k) sniedziet informāciju par budžetu visiem bērniem tā, lai viņi varētu to saprast, un publiskojiet to tādos plašsaziņas līdzekļos, kas ir populāri bērnu vidū, piemēram, sociālajos plašsaziņas līdzekļos.

9. Visos cilvēktiesību pamatlīgumos ietverti noteikumi, kas ir līdzīgi Konvencijas 4. pantam. Tāpēc jāuzskata, ka šo vispārējo komentāru papildina arī citi vispārējie komentāri, kuros skatīts jautājums par valsts budžetu un kuri izdoti saistībā ar minētajiem noteikumiem.⁴

10. Šis vispārējais komentārs attiecas uz dalībvalstu spēju pārvaldīt finanšu līdzekļus, kas tieši vai netieši skar bērnus to jurisdikcijās. Tajā ir atzīta Adisabebā notikušās Trešās Starptautiskās konferences par attīstības finansēšanu Rīcības programma (2015) un programma “Pārveidosim mūsu pasauli: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam” (2015). Minētajās programmās uzmanība pievērsta tam, kā valstis pārvalda resursus saistībā ar starptautisko sadarbību, kas skar bērnus, piemēram, saistībā ar programmu, nozaru un budžeta atbalstu, jaunattīstības valstu sadarbību un starpreģionālo sadarbību. Komiteja atgādina par paziņojumu par vienotu izpratni par cilvēktiesībās balstītu pieeju sadarbībai attīstības jomā un plānošanai, ko pieņēma Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības grupa (2003), kā arī atgādina par Parīzes deklarāciju par palīdzības efektivitāti: līdzdalība, saskaņošana, pielīdzināšana, rezultāti un savstarpēja pārskatatbildība (2005), Akras rīcības programmu (2008), kā arī Pusanas Partnerību efektīvai attīstības sadarbībai (2011), kurā tāpat skatīts šādas pārvaldības jautājums. Turklāt Komiteja ņem vērā, ka saistībā ar šo vispārējo komentāru būtiski var būt arī spēkā esošie un jaunie valsts, reģionālie un starptautiskie standarti, kas ir saistīti ar valsts finanšu pārvaldību, ja vien šādi standarti nav pretrunā Konvencijas nosacījumiem. Trīs piemēri: Starptautiskā publisko finanšu pārvaldības rokasgrāmata [*The International Handbook of Public Financial Management*]⁵, kurā uzsvērtā efektivitāte, lietderība un vienlīdzīgums publisko finanšu pārvaldībā, Fiskālās pārredzamības kodekss [*The Fiscal Transparency Code*], ko 2014. gadā pieņēma Starptautiskais Valūtas fonds un kurā aicina nodrošināt visaptveramību, skaidrību, uzticamību, savlaicīgumu un atbilstību attiecībā uz agrāku, šā brīža un nākotnes valsts finanšu publiskošanu, lai uzlabotu fiskālo pārvaldību un pārskatatbildību, kā arī Principi par atbildīgu un suverēnu aizdošanu un aizņemšanos [*Principles on Promoting Responsible Sovereign Lending and Borrowing*], ko 2012. gadā pieņēma Apvienoto Nāciju Organizācijas Tirdzniecības un attīstības konference.

B. Pamatojums

11. Komiteja atzīst, ka dalībvalstis pārskatot savus tiesību aktus, politikas nostādnes un programmas, kā arī nodrošinot to atbilstību Konvencijas un tās fakultatīvo protokolu

⁴ Piemēram, Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 3 par dalībvalstu pienākumu būtību (1990).

⁵ Richard Allen, Richard Hemming un Barry Potter, eds., *The International Handbook of Public Financial Management* [Starptautiskā valsts finanšu pārvaldības rokasgrāmata] (Beizingstoka, izdevniecība Palgrave Macmillan, 2013).

nosacījumiem, ir guvušas ievērojamus panākumus. Tomēr Komiteja arī uzsver, ka minētos tiesību aktus, politikas nostādnes un programmas nevar īstenot, ja netiek mobilizēti un piešķirti pietiekami finanšu līdzekļi, ko izmanto pārskatatbildīgi, efektīvi, lietderīgi, vienlīdzīgi, līdzdalību veicinoši, pārredzami un ilgtspējīgi.

12. Pārskatot Komitejai adresētos dalībvalstu ziņojumus, pārrunās ar dalībvalstu pārstāvjiem un savos noslēguma apsvērumos Komiteja ir paudusi bažas par budžeta pietiekamību bērnu tiesību īstenošanai. Komiteja atkārtoti norāda, ka, izvirzot bērnu tiesības par prioritāti gan valsts, gan vietējos budžetos, kā to paredz Konvencija, var ne tikai īstenot minētās tiesības, bet radīt arī ilgstoši pozitīvu ietekmi uz ekonomisko izaugsmi nākotnē, ilgtspējīgu un iekļaujošu attīstību un sociālo kohēziju.

13. Ņemot vērā iepriekš minēto, Komiteja uzsver, ka dalībvalstīm visos budžeta izstrādes procesa posmos un administratīvo sistēmu ietvaros gan valsts, gan vietējā līmenī ir jāņem vērā visas bērnu tiesības. Lai gan budžeta izstrādes process zināmā mērā valstu starpā atšķiras un dažas valstis ir izstrādājušas savas bērnu tiesību budžeta plānošanas metodes, šajā vispārējā komentārā ir sniegtas norādes par četriem būtiskiem budžeta izstrādes posmiem, kas skar visas valstis, proti, plānošanu, pieņemšanu, izpildi un pārbaudi.

C. Mērķis

14. Šā vispārējā komentāra mērķis ir vairo izpratni par Konvencijā noteiktajām saistībām attiecībā uz budžeta izstrādi bērnu tiesību īstenošanai, lai stiprinātu minēto tiesību īstenošanu un veicinātu patiesas izmaiņas attiecībā uz to, kā budžets tiek plānots, pieņemts, izpildīts un pārbaudīts, nolūkā tādējādi veicināt Konvencijas un tās fakultatīvo protokolu īstenošanu.

15. Šis mērķis ietekmē pasākumus, ko budžeta izstrādes procesā īsteno valdības struktūras (izpildvaras, likumdošanas un tiesas iestādes), līmeņi (valsts un vietējais) un struktūrvienības (piemēram, ministrijas, departamenti vai aģentūras). Saistības attiecas arī uz starptautiskās sadarbības līdzekļu devējiem un saņēmējiem.

16. Turklāt mērķis ietekmē arī citas budžeta izstrādes procesā ieinteresētās puses, piemēram, valstu iestādes cilvēktiesību aizsardzības jautājumos, plašsaziņas līdzekļus, bērnus, ģimenes un pilsoniskās sabiedrības organizācijas. Atbilstoši savam kontekstam, dalībvalstīm ir jānodrošina tāda vide, kas sekmē šādu ieinteresēto pušu īstenošanu aktīvu uzraudzību un jēgpilnu līdzdalību budžeta izstrādes procesā.

17. Turklāt mērķis ietekmē dalībvalstis attiecībā uz izpratnes vairošanu un attiecīgo valsts amatpersonu un citu personu spēju veidošanu saistībā ar šā vispārējā komentāra saturu.

II. Konvencijas 4. panta juridiskā analīze attiecībā pret valsts budžetu

A. “Dalībvalstis veic”

18. Darbības vārds “veic” nozīmē to, ka dalībvalstis nevar brīvi izvēlēties pildīt vai nepildīt pienākumu veikt attiecīgos likumdošanas, administratīvos un citus pasākumus, kas nepieciešami bērnu tiesību īstenošanai, tostarp ar valsts budžetu saistītos pasākumus.

19. Tātad visas valdības struktūras, līmeņi un struktūrvienības, kurām ir loma valsts budžeta izstrādē, pilda funkcijas atbilstīgi Konvencijas vispārējiem principiem un tālāk III un IV sadaļā izklāstītajiem budžeta izstrādes principiem. Turklāt dalībvalstīm ir jārada tāda vide,

kurā līdzīgi var rīkoties arī likumdevēja vara, tiesu iestādes un augstākās revīzijas iestādes.

20. Dalībvalstīm ir jānodrošina, ka personām, kuras visos izpildvaras un likumdošanas līmeņos pieņem lēmumus par budžetu, ir pieejama nepieciešamā informācija, dati un resursi, un tām ir jārada iespējas īstenot bērna tiesības.

B. “visus attiecīgos likumdošanas, administratīvos un citus pasākumus”

21. Pienākums veikt “visus attiecīgos pasākumus” ietver pienākumu nodrošināt, ka:

a) ir pieņemti tiesību akti un tiek īstenota politika, lai atbalstītu resursu mobilizēšanu, budžeta asinģņējumus un līdzekļu izlietojumu nolūkā īstenot bērnu tiesības;

b) tiek vākti, sagatavoti un izplatīti nepieciešamie dati un informācija par bērniem, lai palīdzētu izstrādāt un īstenot atbilstīgus tiesību aktus, politikas nostādnes, programmas un budžetu nolūkā veicināt bērna tiesības;

c) tiek mobilizēti, piešķirti un efektīvi izmantoti pietiekami valsts resursi, lai pilnībā īstenotu pieņemtos tiesību aktus, politikas nostādnes, programmas un budžetus;

d) budžeti tiek sistemātiski plānoti, pieņemti, izpildīti un pārbaudīti valsts un vietējā līmenī tā, lai nodrošinātu bērnu tiesību īstenošanu.

22. Pasākumus uzskata par atbilstīgiem, ja tie ir būtiski, lai tieši vai netieši veicinātu bērnu tiesības konkrētā kontekstā, tostarp valsts budžeta izstrādē.

23. “Likumdošanas pasākumi”, kas dalībvalstīm ir jāīsteno saistībā ar valsts budžetu, ietver spēkā esošo tiesību aktu pārskatīšanu, kā arī tādu tiesību aktu izstrādi un pieņemšanu, ar ko tiecas nodrošināt, ka budžets ir pietiekami liels, lai valsts un vietējā līmenī varētu realizēt bērnu tiesības. “Administratīvie pasākumi” ietver tādu programmu izstrādi un īstenošanu, ar ko tiek īstenoti saskaņoto tiesību aktu mērķi, un atbilstīga valsts budžeta nodrošināšanu šādai rīcībai. “Citi pasākumi” var būt, piemēram, valsts budžeta līdzdalības mehānismu izstrāde un ar bērnu tiesībām saistīti dati vai politika. Valsts budžets parasti attiecas uz visām trim minētajām pasākumu kategorijām, un vienlaikus tas ir neapšaubāmi nepieciešams citu likumdošanas, administratīvo un citu pasākumu īstenošanai. Par bērna tiesību veicināšanu ir atbildīgas visas valdības struktūras, līmeņi un struktūrvienības.

24. Komiteja uzsver, ka dalībvalstīm ir pienākums parādīt, kādā veidā to izvēlētie ar valsts budžetu saistītie pasākumi uzlabo bērnu tiesības. Dalībvalstīm ir jāsniedz pierādījumi par rezultātiem, kas, īstenojot minētos pasākumus, gūti attiecībā uz bērniem. Nepietiek pierādīt tikai to, ka pasākumi tiek īstenoti, ja netiek sniegti pierādījumi par rezultātiem, jo tikai tādā gadījumā var uzskatīt, ka ir izpildīts Konvencijas 4. pants.

C. “lai īstenotu šajā konvencijā atzītās tiesības”

25. “Šajā konvencijā atzītās tiesības” ir pilsoniskās, politiskās, ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības. Dalībvalstīm ir pienākums nekavējoties realizēt pilsoniskās un politiskās tiesības, kā arī, “maksimāli izmantojot to rīcībā esošos resursus”, īstenot ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības. Tātad minēto tiesību pilnīga īstenošana ir jānodrošina pakāpeniski (sk. tālāk II sadaļas D daļu).

26. Lai īstenotu bērna tiesības, rūpīga uzmanība ir jāpievērš visiem četriem valsts budžeta izstrādes procesa posmiem: plānošanai, pieņemšanai, izpildei un pārbaudei. Atbilstoši Konvencijas vispārējiem principiem un šajā vispārējā komentārā izklāstītajiem budžeta

izstrādes principiem dalībvalstīm visos budžeta izstrādes procesa posmos ir jāņem vērā visu bērnu tiesības.

27. Saistībā ar budžetu “bērnu tiesību īstenošana” ietver dalībvalstu pienākumu mobilizēt, piešķirt un izlietot valsts līdzekļus tā, lai tiktu izpildīts to pienākums īstenot tiesības. Dalībvalstīm ir jāņem vērā, jāaizsargā un jāīsteno visas bērna tiesības, proti:

a) “ņemt vērā” nozīmē to, ka dalībvalstis nedrīkst tieši vai netieši iejaukties bērnu tiesību izmantošanā. Saistībā ar budžetu tas nozīmē to, ka valsts atturas iejaukties bērna tiesību izmantošanā, piemēram, ar budžetu saistītu lēmumu pieņemšanā nediskriminē atsevišķas bērnu grupas, neatsauc finansējumu vai nenovirza resursus no esošām programmām, ar kurām bērniem tiek garantētas ekonomiskās, sociālās vai kultūras tiesības, izņemot tālāk 31. punktā minētajos gadījumos;

b) “aizsargāt” nozīmē to, ka dalībvalstis liedz trešām pusēm ietekmēt Konvencijā un tās fakultatīvajos protokolos paredzētās tiesības. Saistībā ar valsts budžetu minētās trešās puses var būt uzņēmējdarbības nozare⁶, kā arī reģionālas vai starptautiskas finanšu iestādes, kuras var ietekmēt valsts budžeta izstrādes procesa dažādos posmus. Pienākums aizsargāt ietver dalībvalstu pienākumu tikties nodrošināt, ka trešās puses neietekmē vai neiedragā ieņēmumu mobilizēšanu, budžeta asīgnējumus un izdevumus. Lai to izdarītu, dalībvalstīm ir jāregulē šādu trešo pušu loma, jāievieš sūdzību iesniegšanas mehānismi un sistemātiski jāizskata ar trešo pušu iejaukšanos saistītas lietas;

c) “īstenot” nozīmē to, ka dalībvalstīm ir jārīkojas, lai nodrošinātu, ka bērna tiesības tiek pilnībā īstenotas. Dalībvalstu pienākums ir:

i) sekmēt bērnu tiesības, īstenojot tādus pasākumus, kas dod bērniem iespējas un palīdz viņiem izmantot viņu tiesības. Saistībā ar budžetu tas ietver to, ka visos izpildvaras, likumdevējas varas un tiesas varas līmeņos un struktūrvienībās ir jānodrošina nepieciešamie resursi un informācija, lai varētu visaptveroši un ilgtspējīgi veicināt visu bērnu tiesības. Tas nozīmē, ka ir jāievieš pasākumi, lai vairotu valsts funkciju izpildītāju zināšanas un izpratni par Konvenciju un tās fakultatīvajiem protokoliem, kā arī sekmētu tādu kultūru, kurā ievēro, aizsargā un īsteno bērnu tiesības;

ii) nodrošināt bērnu tiesības gadījumos, kad valsts ārpus tās kontroles esošu iemeslu dēļ un ar tās rīcībā esošajiem līdzekļiem nespēj īstenot minētās tiesības. Tas nozīmē, ka ir jānodrošina uzticamu un sagrupētu datu un informācijas publiska pieejamība, lai varētu novērtēt un uzraudzīt to, cik lielā mērā bērni spēj izmantot savas tiesības, piemēram, dažādās valsts daļās;

iii) veicināt bērnu tiesības, nodrošinot, ka tiek piedāvāta atbilstīga izglītība un sabiedrība tiek informēta gan par lēmumu pieņemšanas procedūru saistībā ar budžetu, gan par tās ietekmi. Attiecībā uz budžetiem tas nozīmē to, ka tiek mobilizēti, piešķirti un izlietoti pietiekami līdzekļi, lai bērnus, viņu ģimenes un aprūpētājus informētu un iesaistītu ar budžetu saistītu lēmumu pieņemšanā, tostarp par tiesību aktiem, politiskajām nostādnēm un programmām, kas tos ietekmē. Dalībvalstīm ir pastāvīgi jānovērtē rezultāti dažādās grupās, lai tādā veidā varētu noteikt, kādos gadījumos būtu jāīsteno efektīvāki veicināšanas pasākumi.

⁶ Sk. Vispārējo komentāru Nr. 16 (2013) par valsts pienākumiem attiecībā uz uzņēmējdarbības nozares ietekmi uz bērnu tiesībām, kurā Komiteja norāda, ka “dalībvalstīm ir jāveic nepieciešami, atbilstīgi un pamatoti pasākumi, lai novērstu to, ka uzņēmējdarbības rada vai veicina bērnu tiesību pārkāpumus” (28. punkts).

D. “Attiecībā uz ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām dalībvalstis šādus pasākumus veic, maksimāli izmantojot to rīcībā esošos resursus”

28. Atbilstoši šim pienākumam dalībvalstis veic visus iespējamus pasākumus, lai mobilizētu, piešķirtu un izlietotu pietiekamus finanšu līdzekļus. Līdzekļi, kurus atvēl politikas nostādņēm un programmām, ar ko veicina Konvencijā un tās fakultatīvajos protokolos minēto tiesību īstenošanu, ir jātērē optimāli un atbilstoši Konvencijas vispārējiem principiem, kā arī šajā vispārējā komentārā izklāstītajiem budžeta izstrādes principiem.

29. Komiteja atzīst, ka citos starptautiskajos cilvēktiesību pamatlīgumos⁷ izmanto tādus jēdzienus kā “maksimālie pieejamie resursi” un “pakāpeniska īstenošana”, un uzskata, ka Konvencijas 4. pantā ir atspoguļoti abi minētie jēdzieni. Tāpēc attiecībā uz ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām dalībvalstis veic pasākumus, pēc iespējas maksimāli izmantojot to rīcībā esošos resursus un vajadzības gadījumā īstenojot starptautisko sadarbību, lai pakāpeniski nodrošinātu minēto tiesību pilnīgu īstenošanu, neskarot pienākumus, kas ir nekavējoties jāpilda atbilstoši starptautiskajām tiesībām.

30. Tas, ka “dalībvalstis šādus pasākumus veic, maksimāli izmantojot to rīcībā esošos resursus”, nozīmē to, ka dalībvalstīm ir jāparāda, ka tās ir darījušas visu iespējamo, lai mobilizētu, piešķirtu un izlietotu budžeta līdzekļus nolūkā īstenot visu bērnu ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības. Komiteja uzsver to, ka bērnu tiesības ir savstarpēji atkarīgas un nedalāmas, un ir jāievēro piesardzība, nošķirot ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības, no vienas puses, un pilsoniskās un politiskās tiesības, no otras puses. Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību īstenošana nereti ietekmēs bērnu iespējas pilnībā izmantot to politiskās un pilsoniskās tiesības un otrādi.

31. Konvencijas 4. pantā paredzētais dalībvalstu pienākums “maksimāli” realizēt bērnu ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības paredz arī to, ka tās nedrīkst attiecībā uz ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām veikt apzinātus pasākumus ar atpakaļejošu spēku.⁸ Dalībvalstis nedrīkst pieļaut, ka pasliktinās līmenis, kādā pašreiz bērni izmanto savas tiesības. Ekonomiskās krīzes situācijās regresīvu pasākumu īstenošanu var apsvērt tikai tad, ja ir izvērtētas visas pārējās iespējas un nodrošināts, ka bērnus, jo īpaši neaizsargātos bērnus, šie pasākumi skar vismazāk. Dalībvalstīm ir jāpierāda, ka minētie pasākumi ir nepieciešami, pamatoti, samērīgi, nediskriminējoši un pagaidu, un ka visas tādā veidā skartās tiesības tiks pēc iespējas ātrāk atjaunotas. Dalībvalstīm ir jāveic attiecīgi pasākumi, lai skarto bērnu grupa, kā arī citas personas, kuras zina par šādu bērnu situāciju, piedalās ar minētajiem pasākumiem saistīto lēmumu pieņemšanā. Nekādi pasākumi ar atpakaļejošu spēku, pat ne ekonomiskās krīzes apstākļos, nedrīkst apdraudēt tūlītējās un obligātās pamatsaistības⁹, ko paredz bērnu tiesības.

32. Konvencijas 44. pants paredz, ka dalībvalstīm ir pienākums regulāri ziņot par panākumiem, kas gūti attiecībā uz bērnu tiesību veicināšanu to jurisdikcijās. Būtu jāizmanto

⁷ Sk., piemēram, Konvencijas par invalīdu tiesībām 4. panta 2. punktu.

⁸ Sk., piemēram, Vispārējo diskusiju dienas par valstu pienākumu attiecībā uz bērnu tiesību resursiem ieteikumus (24. un 25. punkts: valstu pienākums) (2007. gads), Vispārējo komentāru Nr. 15 (2013) par bērna tiesībām uz visaugstvērtīgāko pieejamo veselības standartu (72. punkts) un Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas Vispārējo komentāru Nr. 3 (9. punkts).

⁹ Sk. pamatpienākumus, kas noteikti Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas vispārējos komentāros, piemēram, Nr. 13 (1999) par tiesībām uz izglītību, Nr. 14 (2000) par tiesībām uz visaugstvērtīgāko pieejamo veselības standartu un Nr. 19 (2007) par tiesībām uz sociālo nodrošinājumu.

skaidri un konsekventi kvalitatīvie un kvantitatīvie mērķi un rādītāji, lai ilustrētu bērnu ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību pakāpenisku īstenošanu, maksimāli izmantojot pieejamos līdzekļus, kā arī minēto tiesību noteikto tūlītējo pienākumu īstenošanu un pilsonisko un politisko tiesību īstenošanu. Dalībvalstīm ir regulāri jāpārskata un jāuzlabo pasākumi, lai nodrošinātu visu bērnu tiesībām nepieciešamo resursu pieejamību un maksimālu izmantošanu.

33. Komiteja īpaši uzsver atbildīgu, pārredzamu, iekļaujošu un līdzdalību veicinošu lēmumu pieņemšanas procesu gan valsts, gan vietējā līmenī nolūkā tādā veidā iegūt līdzekļus, kas ir nepieciešami bērnu tiesību, tostarp ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību, īstenošanai.

34. Korupcija un nesaimnieciska rīcība ar valsts līdzekļiem attiecībā uz valsts ieņēmumu mobilizēšanu, piešķiršanu un līdzekļu izlietošanu liecina par valsts nespēju pildīt tās pienākumu, proti, maksimāli izmantot pieejamos līdzekļus. Komiteja uzsver, ka dalībvalstīm ir jāparedz līdzekļi tam, lai atbilstoši Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencijai novērstu un izskaustu jebkādu korupciju, kas ietekmē bērnu tiesības.

E. “un, ja nepieciešams, īstenojot starptautisku sadarbību”

35. Dalībvalstīm ir pienākums sadarboties citai ar citu, lai veicinātu vispārēju cieņu pret cilvēktiesībām¹⁰, tostarp bērna tiesībām, un to ievērošanu. Valstīm, kurām trūkst Konvencijā un tās fakultatīvajos protokolos noteikto tiesību īstenošanai nepieciešamo līdzekļu, ir pienākums lūgt starptautisko sadarbību – divpusēju, reģionālu, starpreģionālu, pasaules vai daudzpusēju. Dalībvalstīm, kurām ir starptautiskajai sadarbībai nepieciešamie resursi, ir pienākums nodrošināt minēto sadarbību nolūkā sekmēt bērnu tiesību īstenošanu saņēmējā valstī.

36. Dalībvalstīm ir jāparāda, ka vajadzības gadījumā tās ir darījušas visu iespējamo, lai lūgtu un izmantotu starptautisko sadarbību nolūkā īstenot bērna tiesības. Minētā sadarbība var ietvert tehnisku un finansiālu atbalstu saistībā ar bērnu tiesību īstenošanu budžeta izstrādes procesā, tostarp palīdzību no Apvienoto Nāciju Organizācijas.¹¹

37. Dalībvalstīm ir jāpalīdz īstenot citu valstu centienus mobilizēt bērnu tiesībām maksimāli pieejamos līdzekļus.

38. Dalībvalstu sadarbības stratēģijām, gan no līdzekļu devēju, gan saņēmēju puses, ir jābūt tādām, ar ko var sekmēt bērnu tiesību īstenošanu un kas negatīvi neietekmē bērnus, jo īpaši visneaizsargātākos bērnus.

39. Kā starptautisku organizāciju locekļiem¹² iesaistoties sadarbībā attīstības jomā un parakstot starptautiskus nolīgumus, dalībvalstīm ir jāpilda Konvencijā un tās fakultatīvajos protokolos noteiktie pienākumi. Tāpat, plānojot un īstenojot ekonomiskās sankcijas, dalībvalstīm ir jāņem vērā to iespējamā ietekme uz bērnu tiesībām.

III. Konvencijas un valsts budžeta izstrādes vispārējie principi

40. Četri Konvencijā minēti principi uzskatāmi par pamatu jebkuram valsts lēmumam un

¹⁰ Sk. Deklarāciju par starptautisko tiesību principiem attiecībā uz draudzīgām attiecībām un sadarbību starp valstīm saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtiem (1970).

¹¹ Sk. Konvencijas 45. pantu.

¹² Sk. Vispārējo komentāru Nr. 5, 64. punktu.

darbībai, kas tieši vai netieši ir saistīta ar bērna tiesībām, tostarp valsts budžeta izstrādei.

A. Tiesības uz nediskriminēšanu (2. pants)

41. Dalībvalstu pienākums ir aizsargāt bērnus no jebkādas diskriminācijas un “neatkarīgi no bērna, viņa vecāku vai aizbildņu rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģiskās piederības, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, veselības stāvokļa un dzimšanas apstākļiem vai jebkādiem citiem apstākļiem” (2. panta 1. punkts). Dalībvalstīm visos administratīvajos līmeņos ir jārīkojas tā, lai novērstu diskrimināciju, un ne ar budžetu saistītos tiesību aktos, politikas nostādnēs vai programmās, ne arī to saturā vai īstenošanā ne tieši, ne netieši nedrīkst diskriminēt bērnus.

42. Dalībvalstīm ir jāveic preventīvi pasākumi, lai nodrošinātu visiem bērniem labvēlīgu rezultātu attiecībā uz tiesību aktiem, politikas nostādnēm un programmām, pietiekamā apmērā mobilizējot ieņēmumus, kā arī atbilstīgi piešķirot un izlietojot līdzekļus. Lai nodrošinātu būtisku vienlīdzību, dalībvalstīm ir jāapzina tās bērnu grupas, attiecībā uz kurām ir jāīsteno īpaši pasākumi, un jāizmanto valsts budžeti šādu pasākumu īstenošanai.

43. Dalībvalstīm ir jārada nediskriminējoša vide un jāveic pasākumi, tostarp sadalot resursus, lai nodrošinātu, ka visas to valdības struktūras, līmeņi un struktūrvienības, kā arī pilsoniskā sabiedrība un uzņēmējdarbības nozare aktīvi sekmē bērnu tiesības netikt diskriminētiem.

44. Lai izveidotu tādu budžetu, kas labvēlīgi ietekmē bērnu iespējas izmantot to tiesības, dalībvalstīm ir jānovērš nevienlīdzība bērnu starpā, pārskatot un pārstrādājot attiecīgos tiesību aktus, politikas nostādnes un programmas, palielinot noteiktas budžeta daļas vai pārkārtojot tā prioritātes, vai uzlabojot budžeta efektivitāti, lietderību un kapitālu.

B. Bērna intereses (3. pants)

45. Konvencijas 3. panta 1. punktā ir teikts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem primārais apsvērums ir bērna intereses. Dalībvalstu pienākums ir ievērot šo principu visos likumdošanas, administratīvajos un tiesas procesos, kas tieši vai netieši ietekmē bērnus¹³, tostarp budžeta izstrādes procesā. Visos budžeta izstrādes procesa posmos, kā arī visos ar budžetu saistītos lēmumos, kas skar bērnus, primāri jāņem vērā bērna intereses.

46. Kā Komiteja norādījusi savā vispārējā komentārā Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses, Konvencijā un tās fakultatīvajos protokolos noteiktās tiesības paredz satvaru bērna interešu novērtēšanai un noteikšanai. Šis pienākums ir īpaši svarīgs, dalībvalstīm izvērtējot konkurējošus budžeta asignējumus un līdzekļu izlietošanas prioritātes. Dalībvalstīm ir jāspēj parādīt, kādā veidā, pieņemot lēmumus par budžetu, ir ņemtas vērā bērna intereses, tostarp – kā šis aspekts izvērtēts attiecībā pret citiem apsvērumiem.

47. Dalībvalstīm ir jāveic ietekmes uz bērnu tiesībām izvērtējums¹⁴, lai pārliecinātos par tiesību aktu, politikas nostādņu un programmu ietekmi uz visiem bērniem valsts un reģionālā līmenī, it īpaši attiecībā uz neaizsargātiem bērniem, kuriem var būt īpašas vajadzības, tāpēc viņu tiesību īstenošanai, iespējams, ir jāatvēr nesamērīga izdevumu daļa. Ietekmes uz bērnu tiesībām izvērtējums ir jāveic katrā budžeta izstrādes procesa posmā, turklāt papildus citiem

¹³ Sk. Vispārējo komentāru Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses, 6. punkta a) apakšpunkts.

¹⁴ Sk. Vispārējo komentāru Nr. 5 (45. punktu) un Vispārējo komentāru Nr. 14 (35. un 99. punktu).

uzraudzības un novērtēšanas pasākumiem. Lai gan dalībvalstu izvēlētās metodes un prakse saistībā ar ietekmes uz bērnu tiesībām izvērtēšanā atšķirsies, tām, izstrādājot savas pamatprogrammas, ir jāņem vērā Konvencija un tās fakultatīvie protokoli, kā arī attiecīgie noslēguma apsvērumi un vispārējie komentāri, kurus izdevusi Komiteja. Ietekmes uz bērnu tiesībām izvērtējuma pamatā ir jābūt informācijai, ko sniegušas ieinteresētās puses, piemēram, bērni, pilsoniskās sabiedrības organizācijas, eksperti, valsts pārvaldes struktūras un akadēmiskās iestādes. Analīzes rezultātā ir jānāk klajā ar attiecīgiem ieteikumiem, lai veiktu grozījumus, rastu alternatīvus risinājumus un gūtu uzlabojumus, un tiem ir jābūt publiski pieejamiem.

C. Tiesības dzīvot, izdzīvot un attīstīties (6. pants)

48. Konvencijas 6. pantā teikts, ka ikvienam bērnam ir neatņemamas tiesības uz dzīvību, un dalībvalstis nodrošina ikviena bērna izdzīvošanu un attīstību. Savā Vispārējā komentārā Nr. 5 Komiteja norāda, ka bērna attīstība ir visaptverošs jēdziens, “kas ietver bērna fizisko, prāta, garīgo, morālo, psiholoģisko un sociālo attīstību”, un ka “[i]stenošanas pasākumiem jābūt vērstiem uz to, lai panāktu visu bērnu optimālu attīstību” (12. punkts).

49. Komiteja apzinās, ka bērnu vajadzības dažādos augšanas un attīstības posmos ir atšķirīgas.¹⁵ Pieņemot ar budžetu saistītus lēmumus, dalībvalstīm ir jāņem vērā visi faktori, kas ir būtiski, lai dažāda vecuma bērni varētu izdzīvot, augt un attīstīties. Dalībvalstīm ir jāapliecina to apņemšanās īstenot bērnu tiesības, padarot redzamas tās budžetu daļas, kas ietekmē bērnus dažādās vecumu grupās.

50. Komiteja atzīst, ka ieguldījumi agrīnā bērnu attīstībā pozitīvi ietekmē bērnu spējas izmantot to tiesības, pārrauj nabadzības apburto loku un nodrošina augstu ekonomisko atdevi. Nepietiekami ieguldījumi bērnības gados var negatīvi ietekmēt bērnu kognitīvo attīstību un pastiprināt pastāvošos trūkumus, nevienlīdzību un starppaaudžu nabadzību.

51. Lai nodrošinātu tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību, ir jāizvērtē budžeta ietekme uz dažādām bērnu grupām šīs paaudzes ietvaros, vienlaikus ņemot vērā arī nākamās paaudzes un izstrādājot ilgtspējīgas daudzgadu ieņēmumu un līdzekļu izlietojuma prognozes.

D. Tiesības tikt uzklautam (12. pants)

52. Konvencijas 12. pants paredz, ka ikvienam bērnam ir tiesības brīvi paust savu viedokli visos jautājumos, kas viņu skar, un no tā izriet, ka šādam viedoklim ir jāpievērš pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei.¹⁶ Dalībvalstīm ir regulāri jāuzklausa bērnu viedoklis par tādiem ar budžetu saistītiem lēmumiem, kas tos skar, paredzot mehānismus, ar ko nodrošina bērnu jēgpilnu līdzdalību valsts un reģionālā līmenī. Šo mehānismu izmantošanās procesa dalībniekiem ir jābūt iespējai brīvi dot savu ieguldījumu un nebaidīties no apspiešanas vai izsmiekla, un dalībvalstīm ir jāsniedz šiem dalībniekiem atgriezeniskā saite. Jo īpaši dalībvalstīm ir jāapspriežas ar tiem bērniem, kuriem ir grūti panākt, ka viņi tiek uzklauti, tostarp ar neaizsargātiem bērniem.

53. Komiteja atgādina, ka “[s]askaņā ar Konvenciju dalībvalstīm ir nepārprotams un tūlītējs juridiskais pienākums ieguldīt līdzekļus, lai īstenotu bērna tiesības tikt uzklautam visos jautājumos, kas viņu skar, un pienācīgi ņemt vērā bērna viedokli. [...] Turklāt ir jānodrošina

¹⁵ Sk. Vispārējo komentāru Nr. 7 (2005) “Bērnu tiesību īstenošana agrīnā bērnībā” un Vispārējo komentāru Nr. 20 par pusaudžu tiesībām (sagaidāms drīzumā).

¹⁶ Sk. arī Vispārējo komentāru Nr. 12 (2009) “Bērna tiesības tikt uzklautam” (2009).

resursi un apmācība.”¹⁷ Tādējādi tiek uzsvērts dalībvalstu pienākums nodrošināt tāda finansējuma pieejamību, ko var izmantot, lai nodrošinātu bērnu jēgpilnu līdzdalību visu to lēmumu pieņemšanā, kas viņus skar. Tā atzīst – lai nodrošinātu bērnu līdzdalību jautājumos par valsts budžetiem, būtiska loma ir izpildvaras ierēdņiem, neatkarīgiem tiesībsargiem bērnu tiesību jautājumos, izglītības iestādēm, plašsaziņas līdzekļiem, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, tostarp bērnu organizācijām, kā arī likumdevējai varai.

54. Komiteja atzīst, ka budžeta pārredzamība ir jēgpilnas līdzdalības priekšnoteikums. Pārredzamība nozīmē to, ka savlaicīgi tiek publiskota lietotājam draudzīga informācija par budžeta plānošanu, pieņemšanu, izpildi un pārbaudi. Tie ir gan kvantitatīvi budžeta dati, gan būtiska informācija par tiesību aktiem, politikas nostādņiem, programmām, budžeta izstrādes procesa grafiku, priekšlikumiem attiecībā uz izdevumu prioritātēm un lēmumiem, rezultātiem, iznākumiem, kā arī pakalpojumu sniegšanas informācija. Komiteja uzsver, ka dalībvalstīm savos budžetos ir jāparedz un jānodrošina saturam atbilstīgi materiāli, mehānismi un iestādes jēgpilnas līdzdalības īstenošanai.¹⁸

55. Lai nodrošinātu jēgpilnu līdzdalību budžeta izstrādes procesā, Komiteja uzsver, ka ir svarīgi nodrošināt, ka dalībvalstu rīcībā ir tādi tiesību akti un politikas nostādnes informācijas brīvības jomā, kas paredz vai vismaz neizslēdz bērnu un bērna tiesību aizstāvju tiesības piekļūt galvenajiem budžeta dokumentiem, piemēram, pirmsbudžeta paziņojumiem, budžeta priekšlikumiem, apstiprinātajiem budžetiem, vidusposma ziņojumiem, gada ziņojumiem un revīzijas ziņojumiem.

56. Komiteja atzīst, ka vairākas dalībvalstis ir jau guvušas pieredzi bērnu iesaistīšanā jēgpilnā līdzdalībā dažādos budžeta izstrādes procesos. Tā mudina dalībvalstis dalīties ar šo pieredzi un apzināt labu praksi, kas ir atbilstīga, ņemot vērā attiecīgo kontekstu.

IV. Valsts budžeta izstrādes principi bērnu tiesību īstenošanai

57. Kā noteikts iepriekš II sadaļā, Komiteja uzsver, ka dalībvalstu pienākums ir budžeta izstrādes procesā īstenot pasākumus, lai radītu ieņēmumus un pārvaldītu izdevumus tā, lai varētu īstenot bērna tiesības. Komiteja apzinās, ka ir daudz veidu, kādos var gūt pietiekamus līdzekļus bērnu tiesību īstenošanai, tostarp ņemot vērā Konvencijas vispārējos principus un budžeta efektivitātes, lietderības, vienlīdzības, pārredzamības un ilgtspējības principus. Konvencijas dalībvalstu pienākums ir izpildīt budžeta saistības bērnu tiesību īstenošanai.

58. Komiteja atzīst, ka dalībvalstīm ir zināšanas un pieredze Konvencijas vispārējo principu un turpmāk minēto budžeta principu ievērošanā budžeta izstrādes procesā. Dalībvalstis tiek aicinātas dalīties un apmainīties ar savu labo praksi.

A. Efektivitāte

59. Dalībvalstīm budžets ir jāplāno, jāpieņem, jāizpilda un jāpārbauda tā, lai varētu veicināt bērnu tiesības. Līdzekļi ir jāvelta tam, lai dalībvalstis izprastu situāciju bērnu tiesību jomā attiecīgajā kontekstā, kā arī formulētu un īstenotu tādus tiesību aktus, politikas nostādnes un programmas, kas stratēģiskā ziņā izstrādāti nolūkā novērst šķēršļus bērna tiesību īstenošanai. Dalībvalstīm ir pastāvīgi jānovērtē budžeta ietekme uz dažādām bērnu grupām un jānodrošina, ka ar budžetu saistītie lēmumi garantē labāko iespējamo risinājumu iespējami

¹⁷ Sk. Vispārējo komentāru Nr. 12, 135. punktu.

¹⁸ Sk. Konvencijas 13. panta 1. punktu.

lielākam bērnu skaitam, īpašu uzmanību pievēršot neaizsargātiem bērniem.

B. Lietderība

60. Ar bērniem saistītajām politikas nostādnēm un programmām atvēlētie valsts līdzekļi ir jāpārvalda tā, lai nodrošinātu visizdevīgāko risinājumu, neaizmirstot pienākumu ievērot, aizsargāt un īstenot bērnu tiesības. Apstiprinātie izdevumi ir jāizpilda atbilstoši pieņemtajam budžetam. Būtu jāiegādājas un pārredzami, kā arī savlaicīgi jānodrošina atbilstošas kvalitātes preces un pakalpojumi bērna tiesību veicināšanai. Turklāt nevajadzētu nelietderīgi izmantot bērna tiesībām atvēlētos līdzekļus. Dalībvalstīm ir jāveic pasākumi, lai novērstu institucionālos šķēršļus, kas kavē līdzekļu efektīvu izmantošanu. Uzraugot, novērtējot un revidējot publiskos līdzekļus, ir jānodrošina līdzsvars un atsvārs, ar ko veicina pareizu finanšu pārvaldību.

C. Vienlīdzība

61. Dalībvalstis, mobilizējot resursus vai piešķirot vai izmantojot publiskos līdzekļus, nediskriminē nevienu bērnu vai bērnu kategoriju. Līdzekļu izlietojuma vienlīdzība ne vienmēr nozīmē to, ka tiek tērēta vienāda summa par katru bērnu, bet gan to, ka par līdzekļu izlietošanu tiek pieņemti tādi lēmumi, kas veicina būtisku vienlīdzību bērnu starpā. Resursi ir jāparedz taisnīgi, lai veicinātu vienlīdzību. Dalībvalstīm ir pienākums likvidēt visus diskriminējošos šķēršļus, ar kuriem bērni var saskarties savu tiesību izmantošanā.

D. Pārredzamība

62. Dalībvalstīm ir jāizstrādā un jāuztur tādas valsts finanšu pārvaldības sistēmas un prakse, kurām var rūpīgi pārbaudīt, turklāt informācijai par valsts resursiem ir jābūt savlaicīgi brīvi pieejamai. Pārredzamība veicina lietderību un izskauž gan korupciju, gan nesaimniecisku rīcību ar valsts budžetu, kas savukārt vairo valsts resursus, kas ir pieejami bērnu tiesību veicināšanai. Turklāt pārredzamība ir viens no priekšnoteikumiem, ar ko nodrošina izpildvaras, likumdevējas varas un pilsoniskās sabiedrības, tostarp bērnu, jēgpilnu līdzdalību budžeta izstrādes procesā. Komiteja uzsver, ka dalībvalstīm ir svarīgi aktīvi popularizēt piekļuvi informācijai par valsts ieņēmumiem, piešķirumiem un līdzekļu izlietojumu, kas saistīti ar bērniem, un pieņemt tādu politiku, ar ko atbalsta un rosina pastāvīgu sadarbības ar likumdevējiem un pilsonisko sabiedrību, tostarp bērniem.

E. Ilgtspējība

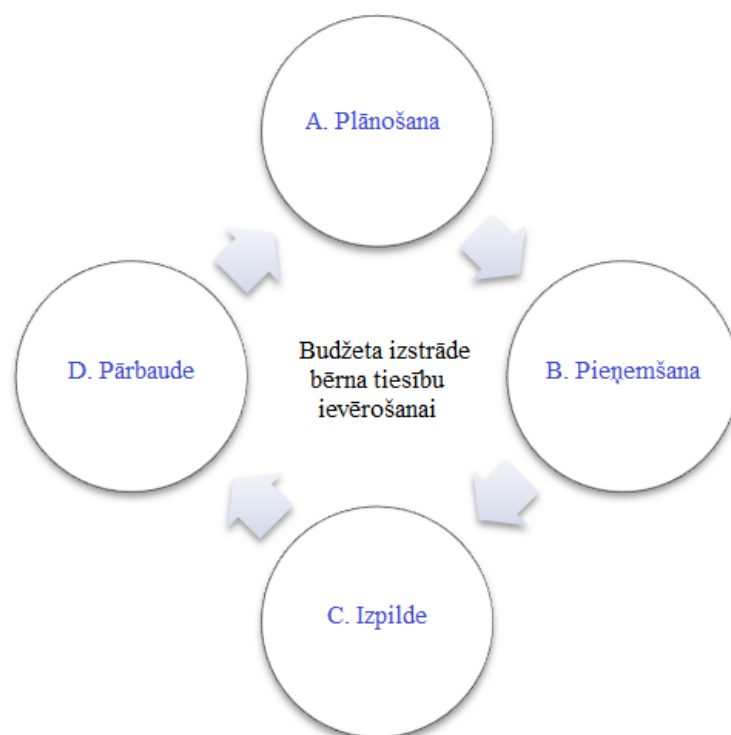
63. Pieņemot ar budžetu saistītus lēmumus, ir nopietni jāņem vērā šīs un nākamās paaudzes bērnu intereses. Dalībvalstīm ir jāmobilizē ieņēmumi un jāpārvalda valsts resursi tā, lai nodrošinātu, ka pastāvīgi tiek pieņemtas politikas nostādes un programmas, kas tieši vai netieši ir vērstas uz bērnu tiesību īstenošanu. Saistībā ar bērnu tiesībām dalībvalstis var īstenot pasākumus ar atpakaļejošu spēku, tomēr tikai saskaņā ar iepriekš 31. punktā minēto.

V. Bērna tiesību īstenošana valsts budžetā

64. Šajā sadaļā Komiteja sniedz izvērstākas norādes un ieteikumus par to, kā īstenot bērnu tiesības katrā no četriem valsts budžeta izstrādes procesa posmiem, proti:

- a) plānošanā;
- b) pieņemšanā;

- c) izpildē;
d) pārbaudē.

65. Lai gan šajā sadaļā Komiteja galveno uzmanību pievērš valsts un reģionālo valsts budžetu izstrādes procesam, tā uzsver, ka dalībvalstu pienākums ir sekmēt arī Konvencijas īstenošanu, nodrošinot starptautisko sadarbību.¹⁹ Attiecīgā gadījumā minētā sadarbība ir jāatspoguļo valsts un reģionālajā budžetā.

66. Tāpat Komiteja uzsver, ka budžeta izstrādes procesā ir efektīvi jākoordinē starpnozarju, ministriju, departamentu un aģentūru darbība un jānodrošina to sadarbība, lai pilnībā īstenotu Konvencijā un tās fakultatīvajos protokolos minēto. Dalībvalstīm ir jānodrošina resursu pieejamība un jāuztur informācijas sistēmas, lai minēto koordināciju veiktu valsts un reģionālā līmenī.

A. Plānošana

1. Situācijas novērtējums

67. Lai plānotu budžetu, ir reāli jānovērtē ekonomiskā situācija un tas, vai spēkā esošajos tiesību aktos, politikas nostādnēs un programmās ir pietiekami ievērotas, aizsargātas un īstenotas bērnu tiesības. Dalībvalstīm ir vajadzīga ticama, savlaicīgi sniegta, visaptveroša un sargpēta, kā arī atkārtoti izmantojamā formātā pieejama informācija un dati gan pašreizējo, gan prognozēto situāciju makroekonomikas, budžeta un bērnu tiesību jomā. Šāda informācija ir ļoti svarīga, lai varētu izstrādāt tiesību aktus, politikas nostādnes un programmas nolūkā tieši vai netieši pievērsties bērnu tiesību jautājumam un veicināt šo tiesību īstenošanu.

68. Budžeta plānošanā dalībvalstīm ir rūpīgi jānovērtē dažādu bērnu grupu stāvoklis, jo īpaši neaizsargātu bērnu stāvoklis, ņemot vērā situāciju agrāk (vismaz pēdējos 3–5 gados), šobrīd

¹⁹ Sk. II sadaļas E daļu iepriekš dokumentā un Konvencijas 45. pantu.

un nākotnē (vismaz nākamajos 5–10 gados). Lai nodrošinātu piekļuvi ticamai un noderīgai informācijai par bērnu stāvokli, dalībvalstis tiek aicinātas:

a) periodiski pārskatīt statistikas iestāžu pilnvaras un resursus, kā arī ar bērniem saistītu demogrāfisko datu un citu būtisku datu vākšanas, apstrādes, analīzes un izplatīšanas sistēmas;

b) nodrošināt, ka pieejamā informācija par bērnu stāvokli tiek sagrupēta lietderīgi, ņemot vērā dažādās bērnu grupas un nediskriminācijas principu, kas minēts Konvencijas 2. pantā (sk. arī III sadaļas A daļu iepriekš);

c) savlaicīgi nodrošināt valsts izpildvaras ierēdņiem un likumdevējas varas pārstāvjiem, kuri ir iesaistīti budžeta plānošanā valsts un reģionālā līmenī, kā arī pilsoniskajai sabiedrībai, tostarp bērniem, pieejamu lietotājam draudzīgu informāciju un sagrupētus datus par bērnu stāvokli;

d) izveidot un uzturēt datubāzi, kurā atrodama informācija par visām politikas nostādņēm un resursiem, kas skar bērnus, lai attiecīgo programmu un pakalpojumu nodrošināšanā un uzraudzībā iesaistītās personas varētu pastāvīgi iegūt objektīvu un ticamu informāciju.

69. Dalībvalstīm ir jānoskaidro ar budžetu saistītu lēmumu agrākā un iespējamā ietekme uz bērniem, un to var darīt šādi:

a) veicot revīziju, novērtējumus un apsekojumus par publisko ieņēmumu vākšanas, budžeta asinģējumu un izdevumu ietekmi uz bērniem agrāk;

b) apspriežoties ar bērniem, viņu aprūpētājiem un personām, kuras strādā to tiesību labā, un nopietni ņemot vērā iegūtos rezultātus ar budžetu saistītajos lēmumos;

c) pārskatot spēkā esošos mehānismus vai izstrādājot jaunus mehānismus, ko izmanto, lai budžeta gadā regulāri apspriestos ar bērniem;

d) izmantojot jaunās tehnoloģijas, lai atbalstītu efektīvu budžeta plānošanu attiecībā uz bērnu tiesībām.

2. Tiesību akti, politikas nostādnes un programmas

70. Ar fiskālajiem jautājumiem, budžeta izstrādes procesu vai īpašām bērnu tiesībām saistītie tiesību akti, politikas nostādnes un programmas tieši vai netieši ietekmē bērnus. Dalībvalstīm ir jādara viss iespējamais, lai nodrošinātu, ka visi tiesību akti, politikas nostādnes un programmas ir saskaņā ar Konvenciju un tās fakultatīvajiem protokoliem, kā arī tajās atspoguļo bērnu, jo īpaši neaizsargāto bērnu, reālo situāciju, ar tiem nekaitē bērniem un neliedz tiem izmantot viņu tiesības.

71. Komiteja apzinās, ka makroekonomika un fiskālie tiesību akti, politikas nostādnes un programmas var netieši ietekmēt bērnus, viņu aizbildņus un aprūpētājus, kurus var ietekmēt, piemēram, darba tiesību akti vai valsts parāda pārvaldība. Dalībvalstīm ir jānovērtē visu tiesību aktu, politikas nostādņu un programmu ietekme uz bērnu tiesībām, tostarp makroekonomikas un fiskālajā jomā, lai nodrošinātu, ka ar tiem netiek iedragāta iespēja īstenot bērnu tiesības.

72. Bērniem nozīmīgi tiesību akti, politikas nostādnes un programmas ir jāņem vērā gan lēmumu pieņemšanā, gan darbībās, kas saistītas ar sadarbību starptautiskās attīstības jomā un dalībvalstu dalību starptautiskās organizācijās. Valstij, kas ir iesaistījusies sadarbībā starptautiskās attīstības vai finanšu jomā, ir jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu, ka šādu sadarbību veic saskaņā ar Konvenciju un tās fakultatīvajiem protokoliem.

73. Komiteja uzsver, ka dalībvalstīm ir būtiski aprēķināt izmaksas saistībā ar ierosinātajiem

tiesību aktiem, politikas nostādnēm un programmām, kas skar bērnus, lai tādējādi pārliecinātos par nepieciešamo finanšu līdzekļu līmeni un dotu budžeta plānotājiem un attiecīgajiem izpildvaras un likumdevējas varas lēmumu pieņēmējiem iespēju pieņemt pārdomātus lēmumus par to īstenošanai nepieciešamajiem resursiem.

3. Resursu mobilizēšana

74. Komiteja apzinās, ka dalībvalstu tiesību aktiem, politikas nostādnēm un sistēmām, kas saistītas ar ieņēmumu mobilizēšanu un aizņemšanos, ir jābūt tādām, lai uzturētu bērna tiesībām pieejamos resursus. Dalībvalstīm ir jāveic konkrēti ilgtspējīgi pasākumi, lai valsts un reģionālā līmenī mobilizētu iekšzemes resursus, piemēram, ar nodokļu starpniecību vai gūstot ar nodokļiem nesaistītus ieņēmumus.

75. Ja bērnu tiesību īstenošanai nav pietiekami pieejamie resursi, dalībvalstis iesaistās starptautiskās sadarbības pasākumos. Īstenojot starptautisko sadarbību, gan saņēmējvalsts, gan līdzekļu devēja valsts vērā ņem Konvenciju un tās fakultatīvos protokolus. Komiteja uzsver, ka starptautiskā un reģionālā sadarbība bērnu tiesību īstenošanai var ietvert resursu mobilizēšanu mērķtiecīgām programmām, kā arī pasākumus, kas ir saistīti ar nodokļa uzlikšanu, cīņu pret izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, parādu pārvaldību, pārredzamību un citiem aspektiem.

76. Resursu mobilizēšana publiskajiem izdevumiem bērna tiesību jomā ir jāveic, ievērojot IV sadaļā izklāstītos budžeta principus. Ja resursu mobilizēšanas sistēmas nav pārredzamas, pastāv neefektivitātes, nesaimnieciskas rīcības ar valsts finansēm un korupcijas risks. Tas savukārt var izraisīt to, ka attiecībā uz bērna tiesībām ir pieejami nepietiekami resursi. Dažādie nodokļu režīmi, kuros netiek ņemta vērā ģimeņu maksātspēja, var radīt resursu netaisnīgu mobilizēšanu. Tas var uzlikt nesamērīgu ieņēmumu slogu cilvēkiem, kuriem jau tāpat nav daudz finanšu līdzekļu, turklāt daži no tiem rūpējas arī par bērniem.

77. Dalībvalstīm pieejamie resursi pilnā mērā ir jāmobilizē tā, lai tās izpildītu savas īstenošanas saistības, un to var darīt šādi:

a) veicot ietekmes uz bērnu tiesībām izvērtējumu, novērtējot ar resursu mobilizēšanu saistītus tiesību aktus un politikas nostādnes;

b) pārskatot un nodrošinot, ka ar politiku un formulām, ko izmanto ieņēmumu sadalei gan vertikāli (dažādu valsts līmeņu starpā), gan horizontāli (viena līmeņa vienību starpā), atbalsta un veicina vienlīdzību bērnu starpā dažādos ģeogrāfiskajos reģionos;

c) pārskatot un stiprinot to spēju formulēt un pārvaldīt nodokļu tiesību aktus, politikas nostādnes un sistēmas, tostarp parakstot nolīgumus valstu starpā nolūkā novērst izvairīšanos no nodokļu maksāšanas;

d) aizsargājot bērnu tiesību veicināšanai pieejamos resursus, novēršot resursu zudumu efektivitātes trūkuma vai nesaimnieciskas rīcības dēļ, kā arī visos līmeņos izskaužot korumpētu vai nelikumīgu praksi;

e) visām resursu mobilizēšanas stratēģijām piemērojot IV sadaļā izklāstītos budžeta principus;

f) nodrošinot, ka ieņēmumu avots, izdevumi un saistības nodrošina bērnu tiesību īstenošanu gan attiecībā uz šo paaudzi, gan nākamajām paaudzēm.

78. Komiteja apzinās, ka valstu īstenota ilgtspējīga parādu pārvaldība kreditoru un aizdevēju uzdevumā var palīdzēt mobilizēt resursus bērna tiesību īstenošanai. Ilgtspējīga parādu pārvaldība ietver gan tādu pārredzamu tiesību aktu, politikas nostādņu un sistēmu ieviešanu, ar ko nosaka skaidru lomu un atbildību par līdzekļu aizņemšanos un aizdošanu, gan arī parādu

pārvaldību un uzraudzību. Tāpat Komiteja apzinās, ka ilgtermiņa neilgtspējīgs parāds var kļūt par šķērslī valsts spējai mobilizēt resursus bērnu tiesību īstenošanai, turklāt tā rezultātā nodokļi un lietošanas maksas var negatīvi ietekmēt bērnus. Tāpēc ietekmes uz bērna tiesībām izvērtējums ir jāveic arī saistībā ar parāda līgumiem.

79. Parādu atvieglojums var uzlabot valsts spēju mobilizēt resursus bērna tiesību īstenošanai. Saņemot parādu atvieglojumu, valstīm lēmumos par to resursu sadali, kas kļūst pieejami minētā atvieglojuma dēļ, ir pienācīgi jāņem vērā bērnu tiesības.

80. Dalībvalstu pienākums ir aizsargāt bērnu tiesības, pieņemot lēmumus, kas saistīti ar resursu mobilizēšanu, izmantojot dabas resursu ieguvī. Iekšzemes un starptautiskajos nolīgumos par šādiem resursiem, piemēram, ir jāņem vērā to iespējamā ietekme uz šo bērnu paaudzi un nākamajām bērnu paaudzēm.

4. Budžeta izstrāde

81. Pirmsbudžeta paziņojumi un budžeta priekšlikumi dod valstīm stabilu iespēju panākt, ka to saistības bērnu tiesību jomā izpaužas konkrētās prioritātēs un plānos valsts un reģionālā līmenī. Dalībvalstīm paziņojumi par budžetu un tā priekšlikumi ir jāsaprot tā, lai ar bērniem saistītos budžeta aspektus varētu efektīvi salīdzināt un uzraudzīt turpmāk minētajā veidā:

a) ievērojot starptautiski atzītas budžeta klasifikācijas sistēmas, piemēram, iedalot funkcionāli (nozaru vai apakšnozaru), ekonomikas ziņā (pašreizējie un galvenie izdevumi), administratīvi (ministrijas, departamenti, aģentūras) un pēc programmām (ja budžetu izstrādā, balstoties uz programmām), ar noteikumu, ka tās ievēro bērnu tiesības;

b) pārskatot savas administratīvās vadlīnijas un procedūras pirmsbudžeta paziņojumu un budžeta priekšlikumu izstrādei, piemēram, standartizētās darblapas un norādes saistībā ar to, ar kurām ieinteresētajām pusēm ir jākonsultējas, lai nodrošinātu, ka tās atbilst šim vispārējam komentāram;

c) papildus pārskatot savas klasifikācijas sistēmas, lai nodrošinātu, ka tajās ir iekļautas budžeta pozīcijas un kodi, ar kuriem budžeta informācija tiek iedalīta vismaz atbilstoši visām tālāk 84. punktā minētajām kategorijām;

d) nodrošinot, ka to budžeta pozīcijas un kodi atbilst valsts un reģionālā līmenī;

e) publicējot pirmsbudžeta paziņojumus un budžeta priekšlikumus, kas ir lietotājam draudzīgi un savlaicīgi, un ir pieejami gan likumdevējai varai, gan bērniem, gan bērnu tiesību aizstāvjiem.

82. Pirmsbudžeta paziņojumos un budžeta priekšlikumos sniedz būtisku informāciju par to, kā valsts paredz izpildīt savas saistības bērnu tiesību jomā. Dalībvalstīm pirmsbudžeta paziņojumi un budžeta priekšlikumi ir jāizmanto, lai:

a) izskaidrotu, kādā veidā tiks finansēti un īstenoti tiesību akti, politikas nostādnes un programmas, kas skar bērnus;

b) identificētu tieši bērniem paredzētos budžeta asignējumus;

c) identificētu budžeta asignējumus, kas netieši skar bērnus;

d) iepazīstinātu ar secinājumiem, kas izdarīti novērtējumos un revīzijās saistībā ar iepriekšējo budžetu ietekmi uz bērniem;

e) detalizēti izstrādātu jaunākos un gaidāmos pasākumus bērnu tiesību veicināšanai;

f) nāktu klajā ar finanšu datiem un paskaidrojumiem par agrākiem, šā brīža un prognozētiem resursiem, kas izmantojami bērna tiesību īstenošanai, kā arī ar aktuālajiem izdevumiem;

g) izvirzītu darbības mērķus, lai ar bērniem saistīto programmu mērķus piesaistītu

budžeta asignējumiem un faktiskajiem izdevumiem, nolūkā pārraudzīt rezultātus un ietekmi uz bērniem, tostarp neaizsargātiem bērniem.

83. Pirmsbudžeta paziņojumi un budžeta priekšlikumi ir būtisks avots, kas nodrošina informāciju ar bērnu tiesībām saistītām organizācijām, bērniem un viņu aprūpētājiem. Dalībvalstīm ir jāuzlabo to atbildība pret iedzīvotājiem to jurisdikcijās, sagatavojot šādu lietotājam draudzīgu un pieejamu informāciju un izplatot to sabiedrībai.

84. Skaidra budžeta klasifikācijas sistēma kalpo kā pamats valstīm un citām struktūrvienībām, lai tās uzraudzītu to, kā saistībā ar budžeta principiem tiek pārvaldīti budžeta asignējumi un faktiskie izdevumi, kas skar bērnus. Tāpēc ir jāizmanto budžeta pozīcijas un kodī, ar ko tiek iedalīti vismaz visi plānotie, izpildītie, pārskatītie un faktiskie izdevumi, kas tiešā veidā ietekmē bērnus, un tos iedala pēc:

- a) vecuma, apzinoties, ka vecuma grupu definīcija katrā valstī būs citādāka;
- b) dzimuma;
- c) ģeogrāfiskā apgabala, piemēram, reģionālām vienībām;
- d) pašreizējām un iespējams nākotnē paredzamām neaizsargātu bērnu kategorijām, ņemot vērā Konvencijas 2. pantu (sk. arī III sadaļas A daļu);
- e) ieņēmumu avota – valsts, reģionālā vai starptautiskā mērogā;
- f) atbildīgajām vienībām, piemēram, departamentiem, ministrijām vai aģentūrām valsts un reģionālā līmenī.

85. Budžeta priekšlikumos dalībvalstīm ir jāprecizē visas ar bērniem saistītās programmas, kuru īstenošanu tās piedāvā nodot vai jau ir nodevušas privātajam sektoram.²⁰

86. Komiteja norāda, ka valstis, kuras ir guvušas lielākus panākumus un padarījušas bērnu tiesības redzamas to budžetos, budžeta izstrādē mēdz izmantot uz programmām balstītu pieeju. Dalībvalstis tiek aicinātas dalīties pieredzē par šo pieeju un apsvērt iespēju izmantot un pielāgot to savā kontekstā.

B. Pieņemšana

1. Likumdevēji pārbauda budžeta priekšlikumus

87. Komiteja uzsver, ka likumdevējiem valsts un reģionālā līmenī ir jābūt pieejamai izvērstai un lietotājam draudzīgai informācijai par bērnu stāvokli, kā arī skaidrai izpratnei par to, kā budžeta priekšlikumi ir vērsti uz to, lai uzlabotu bērnu labklājību un veicinātu viņu tiesības.

88. Arī valsts un reģionālā līmenī likumdevējai varai ir vajadzīgs pienācīgs laiks, resursi un autonomija, lai rūpīgi pārbaudītu budžeta priekšlikumus no bērnu tiesību perspektīvas un vajadzības gadījumā veiktu vai uzticētu veikt analīzes vai izpēti nolūkā gūt skaidrību par budžeta asignējumu ietekmi uz dažādām bērnu grupām.

89. Lai likumdevējas varas pārraudzība būtu labvēlīga bērnu interesēm, likumdevēja iestāžu un to komiteju locekļiem ir jābūt pilnvarām apstrīdēt, pārskatīt un vajadzības gadījumā pieprasīt grozīt budžeta priekšlikumus, lai nodrošinātu, ka tie veicina bērna tiesības Konvencijā izklāstītajiem vispārējiem principiem un budžeta principiem atbilstīgā veidā.

²⁰ Sk. Vispārējo komentāru Nr. 16 (2013) par valsts pienākumiem attiecībā uz uzņēmējdarbības nozares ietekmi uz bērnu tiesībām, 25. pantu.

90. Dalībvalstīm ir jānodrošina, ka likumdevēja iestāžu locekļi ir pienācīgi sagatavoti analizēt un debatēt par budžeta priekšlikumu ietekmi uz visiem bērniem pirms tiek pieņemti budžeta tiesību akti, pārliecinoties, ka valsts un reģionālā līmeņa likumdevējai varai, tostarp attiecīgajām likumdošanas komitejām, ir:

- a) pieejama viegli saprotama un izmantojama informācija par bērnu stāvokli;
- b) skaidri izpildvaras paskaidrojumi par to, kā tiesību akti, politikas nostādnes un programmas, kas tieši vai netieši ietekmē bērnus, ir iestrādāti budžeta pozīcijās;
- c) pietiekami daudz laika, lai budžeta izstrādes procesā saņemtu budžeta priekšlikumu, izskatītu un apspriestu to, kā arī pirms budžeta pieņemšanas nāktu klajā ar grozījumiem, kas ir saistīti ar bērniem;
- d) spēja neatkarīgi veikt vai uzticēt veikt analīzes, kurās tiek uzsvērta budžeta priekšlikumu ietekme uz bērna tiesībām;
- e) iespēja rīkot uzklauššanu saistībā ar budžeta priekšlikumiem, pieaicinot ieinteresētās personas valsts ietvaros, tostarp pilsonisko sabiedrību, bērnu aizstāvjus un pašus bērnus;
- f) nepieciešamie resursi, piemēram, izmantojot likumdevēja iestādes budžeta iestādi, lai veiktu uzraudzības pasākumus, kas minēti, piemēram, iepriekš a)–e) apakšpunktā.

91. Budžeta pieņemšanas posmā dalībvalstīm ir jā sagatavo un jāizplata valsts un reģionālā budžeta dokumenti, ar ko:

- a) atbilstošā un viegli saprotamā veidā klasificē budžeta informāciju;
- b) veicina analīzi un uzraudzību, nodrošinot saderību ar citiem budžeta priekšlikumiem un izdevumu pārskatiem;
- c) iekļauj publikācijas vai budžeta kopsavilkumus, kas ir pieejami bērniem un bērnu tiesību aizstāvjiem, likumdevējiem un pilsoniskajai sabiedrībai.

2. Budžeta pieņemšana, ko veic likumdevēji

92. Komiteja uzsver, ka likumdevējas varas pieņemtais budžets ir jāklasificē tā, lai varētu salīdzināt plānotos un faktiskos izdevumus, kā arī uzraudzīt budžeta īstenošanu saistībā ar bērnu tiesībām.

93. Pieņemto budžetu uzskata par publisku dokumentu, kas ir būtisks ne tikai valstij un likumdevējai varai valsts un reģionālā mērogā, bet kuram ir jābūt pieejamam arī pilsoniskajai sabiedrībai, tostarp bērniem un bērnu tiesību aizstāvjiem.

C. Izpilde

1. Pieejamo līdzekļu nodošana un izmantošana

94. Dalībvalstīm ir jāpieņem un jāievieš pārredzami un efektīvi valsts finanšu mehānismi un sistēmas, lai, iegādājoties preces un pakalpojumus bērnu tiesību veicināšanai, nodrošinātu visizdevīgāko risinājumu.

95. Komiteja uzsver, ka dalībvalstīm ir pienākums atklāt un novērst neefektīva un nelietderīga valsts līdzekļu izlietojuma galvenos cēloņus, piemēram, sliktas kvalitātes preces vai pakalpojumus, neatbilstošu finanšu pārvaldību vai iepirkuma sistēmas, informācijas noplūdi, nelaikā veiktus pārvedumus, neskaidras funkcijas un pienākumus, sliktu absorbcijas spēju, vāju budžeta informācijas sistēmu un korupciju. Ja dalībvalstis iznīco vai nesaimnieciski rīkojas ar resursiem, kas paredzēti bērnu tiesību veicināšanai, to pienākums ir izskaidrot šādas

situācijas cēloņus un parādīt, kā minētās situācijas cēloņi ir risināti.

96. Budžeta gadā uz bērniem vērstās politikas nostādnes un programmas var nesasniegt visus paredzētos saņēmējus kā iecerēts un var gūt neplānotus rezultātus. Dalībvalstīm ir jāuzrauga izdevumu rezultāts izpildes posmā, lai tās var iejaukties un vajadzības gadījumā veikt ātrus koriģējošus pasākumus.

2. Gada tekošais ziņojums par budžetu

97. Dalībvalstīm ir regulāri jāuzrauga un jāziņo par budžeta aspektiem, kas attiecas uz bērniem, un tas jādara tā, lai dalībvalstis un uzraudzības iestādes varētu novērot progresu bērnu tiesību veicināšanā, kā noteikts pieņemtajā budžetā.

98. Komiteja uzsver, ka ir svarīgi savlaicīgi publiskot budžeta pārskatus un norādīt novirzes starp pieņemtajiem, pārskatītajiem un faktiskajiem ieņēmumiem un izdevumiem attiecībā uz tiesību aktiem, politikas nostādnēm un programmām, kas skar bērnus.

99. Komiteja uzsver, ka dalībvalstīm ir jāizmanto tāda budžeta klasifikācijas sistēma, kas dod iespēju ziņot, novērot un analizēt ar bērna tiesību īstenošanu saistītos izdevumus.

3. Budžeta izpilde

100. Budžeta gadā, kā arī katru gadu attiecībā uz dažādām bērnu grupām dalībvalstīm ir jāuzrauga un jāanalizē ieņēmumu iekasēšana, sasniedzamība un faktisko izdevumu rezultāti, piemēram, attiecībā uz pieejamību, kvalitāti un pakalpojumu vienlīdzīgu sadali. Dalībvalstis tiek mudinātas nodrošināt, ka ir pieejami resursi un iespējas veikt šādu uzraudzību un analīzes, tostarp attiecībā uz privātajam sektoram nodotajiem ārpakalpojumiem.

101. Dalībvalstīm ir regulāri jāuzrauga un publiski jāziņo par pieņemto budžetu īstenošanu, kā arī:

a) jāsalīdzina budžetā iekasētie un faktiskie dažādos administratīvajos līmeņos izlietotie līdzekļi dažādās sociālajās nozarēs;

b) jāpublicē visaptverošs vidusposma pārskats, kurā norādīti faktiskie izdevumi, mobilizētie ieņēmumi un budžeta gada vidū konstatētais parāds;

c) biežāk, piemēram, reizi mēnesī vai ceturksnī jāpublicē gada tekošie pārskati.

102. Dalībvalstīm ir pienākums izveidot sabiedriskās pārskatatbildības mehānismus, ar ko pilsoniskā sabiedrība, tostarp bērni, pārrauga valsts izdevumu rezultātus.

103. Dalībvalstīm ir jāparedz iekšējās kontroles un revīzijas procesi, lai nodrošinātu, ka tiek ievēroti noteikumi un procedūras attiecībā uz faktiskajiem izdevumiem, kas ir saistīti ar bērnu tiesībām, un ka tiek ievēroti uzskaites un ziņošanas procesi.

D. Pārbaude

1. Gada noslēguma pārskati un izvērtējumi

104. Gada noslēguma budžeta pārskats dod iespēju dalībvalstīm valsts un reģionālā līmenī uzskaitīt ieņēmumus, aizdevumus, starptautiskās sadarbības pasākumus un faktiskos izdevumus, kas attiecas uz bērna tiesību īstenošanu. Tie kalpo kā pamats, ko pilsoniskā

sabiedrība un likumdevēji var izmantot, lai rūpīgi pārbaudītu iepriekšējā gada budžeta izpildi un nepieciešamības gadījumā paustu bažas par faktiskajiem izdevumiem, kas atvēlēti bērniem un ar bērnu tiesībām saistītām programmām.

105. Komiteja uzsver, ka savos gada noslēguma pārskatos dalībvalstīm ir jāsniedz visaptveroša informācija par visiem iekasētajiem ieņēmumiem un faktiskajiem izdevumiem, kas skar bērnu tiesības. Dalībvalstīm ir jānodrošina, ka valsts un reģionālajai likumdevējai varai ir pieejami lietotājam draudzīgi pārskati, kā arī jānodrošina gada noslēguma pārskatu un novērtējumu savlaicīga pieejamība.

106. Novērtējumi un cita veida budžeta analīze, ko veikusi dalībvalsts un neatkarīga novērtēšanas iestāde, var sniegt vērtīgu ieskatu par ieņēmumu iekasēšanas un faktisko izdevumu ietekmi uz dažādu bērnu grupu stāvokli, jo īpaši uz neaizsargāto bērnu stāvokli. Dalībvalstīm ir jāaņem un jāiedrošina regulāri vērtēt un analizēt budžeta ietekmi uz bērnu stāvokli, un tas darāms šādi:

a) piešķirot pietiekamus finanšu un cilvēku resursus, lai regulāri veiktu šādus novērtējumus un analīzes;

b) rūpīgi visā budžeta izstrādes procesā novērtējot un ņemot vērā šādos novērtējumos un analīzēs izdarītos secinājumus, kā arī informējot par lēmumiem, kas pieņemti saistībā ar minētajiem secinājumiem;

c) izveidojot un stiprinot neatkarīgas novērtēšanas struktūras, piemēram, izpētes institūtus, lai tie novērtētu ar bērna tiesību īstenošanu saistīto faktisko izdevumu efektivitāti, lietderību, objektivitāti, pārredzamību un ilgtspējību;

d) nodrošinot, ka pilsoniskā sabiedrība, tostarp bērni, var palīdzēt veikt novērtējumus un analīzes, piemēram, ar ietekmes uz bērnu tiesībām izvērtējumu starpniecību.

2. Revīzijas

107. Budžeta izstrādes procesā būtiska loma ir augstākajām revīzijas iestādēm, kas pārbauda, vai valsts ieņēmumu iekasēšana un izmantošana atbilst pieņemtajam budžetam. Revīzijās var pārbaudīt izdevumu efektivitāti vai lietderību, galveno uzmanību pievēršot konkrētām nozarēm, valsts pārvaldes struktūrām vai transversāliem jautājumiem. Ar bērna tiesību īstenošanu saistītas mērķtiecīgas revīzijas var palīdzēt valstīm novērtēt un uzlabot valsts ieņēmumu mobilizēšanu un izmantošanu ar bērniem saistītu jautājumu risināšanai. Dalībvalstīm ir jānodrošina, ka revīzijas pārskati tiek publiskoti un ir savlaicīgi publiski pieejami.

108. Komiteja uzsver, ka augstākajām revīzijas iestādēm ir jābūt neatkarīgām no valsts un pilnvarotām piekļūt informācijai un resursiem, kas ir nepieciešami, lai veiktu revīziju, kā arī lai neatkarīgi, atbildīgi un pārredzami par budžeta aspektiem, kas ir saistīti ar bērniem.

109. Dalībvalstīm ir jāapstiprina augstāko revīzijas iestāžu pārraudzības loma attiecībā uz valsts ieņēmumu iekasēšanu un izmantošanu bērna tiesību jautājumiem, un to dara šādi:

a) savlaicīgi iesniedzot augstākajām revīzijas iestādēm visaptverošus gada pārskatus;

b) nodrošinot, ka augstākajām revīzijas iestādēm ir pieejami resursi, lai tās varētu veikt revīziju saistībā ar bērna tiesību īstenošanu;

c) publiski atbildot uz revīzijām saistībā ar faktisko izdevumu ietekmi uz bērnu tiesībām, tostarp par to, kā valsts skata revīzijas konstatējumus un ieteikumus;

d) nodrošinot, ka valsts amatpersonas var ierasties likumdevēja komitejās, lai atbildētu uz revīzijas pārskatos paustajām bažām par bērnu tiesībām.

110. Pilsoniskā sabiedrība, tostarp bērni, var ievērojami palīdzēt valsts izdevumu revīzijā.

Dalībvalstis tiek aicinātas atbalstīt un dot pilsoniskajai sabiedrībai iespēju piedalīties ar bērnu tiesību jautājumiem saistīto faktisko izdevumu novērtēšanā un revīzijā, un to var darīt šādi:

a) šajā nolūkā izveidojot sabiedriskās pārskatatbildības mehānismus un regulāri pārskatot tos, lai nodrošinātu, ka tie ir pieejami, līdzdalību veicinoši un efektīvi;

b) nodrošinot, ka valsts amatpersonas var pārdomāti atbildēt uz konstatējumiem, ko izdarījusi pilsoniskā sabiedrība un neatkarīgās struktūras, kas uzrauga bērniem būtiskos valsts izdevumus un veic to revīziju.

111. Ar bērnu tiesību jautājumiem saistītu agrāku valsts resursu mobilizēšanas, budžeta asignējumu un izdevumu revīzijā sniegtā informācija dalībvalstīm ir jāizmanto nākamajā budžeta izstrādes procesa posmā.

VI. Vispārējā komentāra izplatīšana

112. Komiteja iesaka dalībvalstīm plaši izplatīt šo vispārējo komentāru visām valsts pārvaldes filiālēm, visos līmeņos un visās struktūrvienībās, kā arī pilsoniskajai sabiedrībai, tostarp bērniem un viņu aprūpētājiem, kā arī attīstības sadarbības struktūrvienībām, akadēmiskajām aprindām, plašsaziņas līdzekļiem un attiecīgajām privātā sektora pusēm.

113. Dalībvalstīm ir jātulko vispārējais komentārs attiecīgajās valodās, kā arī jānodrošina bērniem piemērotas versijas pieejamība.

114. Lai apmainītos ar paraugpraksi saistībā ar vispārējo komentāru un apmācītu attiecīgos profesionāļus un tehniskos darbiniekus par tā saturu, ir jārīko pasākumi.

115. Komiteja aicina visas iepriekš minētās ieinteresētās puses apmainīties ar paraugpraksi saistībā ar vispārējā komentāra saturu.

116. Dalībvalstīm to Komitejai adresētajos periodiskajos ziņojumos ir jāsniedz informācija par problēmām, ar kurām tās saskaras, un par pasākumiem, kurus tās veikušas, lai šo vispārējo komentāru attiecinātu uz saviem budžetiem un budžeta izstrādes procesu.